

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Πολιτική, Πόλεμος, Στρατηγική

Ενότητα 4: Από τον Μεσαίωνα στην Αναγέννηση

Γιώργος Μαργαρίτης
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Από τον Μεσαίωνα στην Αναγέννηση

8ος - 15ος αι.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

---

1. Οι σταυροφορίες.
2. Η Βρετανική «στρατιωτική επανάσταση».
3. Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453).
4. Ειδική Βιβλιογραφία.

Σκοποί ενότητας

- Να αναλυθεί ο θρίαμβος των σταυροφοριών.
- Να γίνει αντιληπτή η Βρετανική «στρατιωτική επανάσταση».
- Να παρουσιαστεί ο Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Οι σταυροφορίες

Οι σταυροφορίες

- Το τέλος του μεσαίωνα προαναγγέλθηκε με τον επικό του θρίαμβο: **τις σταυροφορίες**. Οι φεουδάρχες – ιππότες ήταν στενά εξαρτημένοι από τη διαθεσιμότητα καλλιεργήσιμης γης πάνω στο πλεόνασμα που δημιουργούσε η εργασία των δουλοπάροικων στη γη αυτή στήριζαν την πολιτική τους εξουσία και συνακόλουθα την πολεμική τους δεινότητα.
- Οι σταυροφορίες “αποσυμφόρησαν” την φεουδαρχική πίεση για νέα γη και έδωσαν διέξοδο στην οικονομική δυναμική της Ευρώπης εκείνου του καιρού. Άνοιξαν νέους δρόμους εμπορίου και νέα πεδία οικονομικών δραστηριοτήτων.

Οι σταυροφορίες

- Στο στρατιωτικό πεδίο, η αναμέτρηση με τους μουσουλμανικούς στρατούς που βασίζονταν σε μισθοφορικά σώματα και σε ελαφρύ ιππικό προερχόμενο από το εσωτερικό της Ασίας, κλόνισε την πίστη στον μεσαιωνικό τρόπο πολέμου και στους κατάφρακτους ιππότες. Το ρευστό σκηνικό των σταυροφορικών ηγεμονιών ενίσχυσε μεταβατικές καταστάσεις. Οι χωρίς γη και φέουδο ιππότες προοδευτικά συγκρότησαν “εταιρείες” μισθοφόρων που είτε τίθονταν στην υπηρεσία κάποιου ισχυρού και πλούσιου ηγεμόνα, είτε διεκδικούσαν πολεμώντας γη και φέουδα. (Εταιρεία Καταλανών στην ελληνική περίπτωση).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η Βρετανική «στρατιωτική επανάσταση»

Η Βρετανική «στρατιωτική επανάσταση»

- Τα βρετανικά νησιά υπήρξαν πέρασμα πολλών λαών στην μεσαιωνική εποχή. Άγγλοι, Κέλτες, Σάξωνες, Βίκινγκ, Φρίσιοι, Νορμανδοί διεκδίκησαν χώρο στα νησιά και τελικά διαμόρφωσαν πολιτικές (φυλετικές) οντότητες με ξέχωρα χαρακτηριστικά. Οι πιο σημαντικές από αυτές ήταν η Ουαλία, η Σκωτία, η Ιρλανδία.
- Η διαδικασία ενοποίησης της Αγγλίας μετά την κατάκτησή της από τους Νορμανδούς (1066) ενσωμάτωσε προοδευτικά λαούς με διαφορετικές πολεμικές δεξιότητες. Η πολιτική ενοποίηση – ενσωμάτωση προκάλεσε την ανάγκη συντονισμού αυτών των διαφορετικών σωμάτων που το καθένα είχε, ανάλογα με την κοινωνική του δομή και το παρελθόν του, διαφορετικό τρόπο πολέμου. Η διαδικασία οδήγησε στην καλλιέργεια τακτικής, στρατηγικής σκέψης στη βάση αυτής της ανάγκης και μεταφορά της στην πολιτική – στην αναζήτηση πολιτικού αποτελέσματος, δηλαδή μιας ενιαίας κεντρικής εξουσίας.

Η Βρετανική «στρατιωτική επανάσταση»

- Ένα κλασσικό παράδειγμα των εξελίξεων ήταν η χρήση τοξοτών – με την εξέλιξη του Longbow (μεγάλου τόξου) στη θέση της «βαλλίστρας» (Crossbow) – καθώς και η ανάπτυξη ελαφρού πεζικού.
- Παράλληλη ήταν και η ανάπτυξη πολεμικών στόλων καθώς ο έλεγχος των θαλασσών που περιέβαλαν τα νησιά ήταν προϋπόθεση στη διεκδίκηση στρατιωτικού αποτελέσματος. Αυτό σήμαινε πρόσθετο κόστος που επωμιζόταν η φεουδαρχική ή η βασιλική εξουσία. Με τη σειρά του η ανάγκη αυτή οδηγούσε στην εξέλιξη των μηχανισμών είσπραξης κρατικών εσόδων από το αγροτικό πλεόνασμα, δηλαδή στην ανάπτυξη κρατικών θεσμών στην υπηρεσία μιας κεντρικής εξουσίας. Οι βασιλείς της Αγγλίας αναδείχθηκαν στο επίκεντρο του πολύπλοκου μεσαιωνικού τοπίου των νησιών μέσα από αυτές τις διαδικασίες.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453)

Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453)

- Η Αγγλία ήταν μια μικρή σε έκταση και σε πληθυσμό χώρα ιδιαίτερα εάν την συνέκρινε κανείς με την απέναντι ευρωπαϊκή (γαλλική ιδιαίτερα) ενδοχώρα. Από την άλλη πλευρά η στρατιωτική της υπεροχή – που στηριζόταν στον σύνθετο τρόπο πολέμου, στις δεξιότητες που αυτός απαιτούσε και στις πολιτικές δυνατότητες που είχαν αποκτήσει οι βασιλείς της Αγγλίας χάρη στην κυριαρχία τους στις θάλασσες – οδηγούσε στη διεκδίκηση κυριαρχίας και στις απέναντι ακτές.
- Στην Αγγλία ο μεσαιωνικός τρόπος πολέμου και ζωής έφτασε εδώ την μέγιστη δυνατό σε εκείνη την εποχή πολεμική αποτελεσματικότητα. Ο συνδυασμός αυτής της δυνατότητας με τις ανάγκες που προαναφέραμε οδήγησε σε μακρόχρονη αναμέτρηση με τους βασιλείς και φεουδάρχες της Γαλλίας με διακύβευμα τις πλούσιες γαλλικές πεδιάδες – φέουδα.

Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453)

- Για σχεδόν εκατό χρόνια η βρετανική ανωτερότητα στα πεδία των μαχών εκφράστηκε σε πλήθος συγκρούσεων. Στα 1415 στο Αζινκούρ ο Άγγλος βασιλιάς επικεφαλής ενός στρατού 6.000 (από τους οποίους οι 5.000 τοξότες και 1.000 «hommes d'armes»*) αποδεκάτισε δύναμη 18.000 Γάλλων ιπποτών. Η νίκη αυτή ήρθε να προστεθεί σε αντίστοιχες στο Κρεσύ, το Πουατιέ και άλλες).
- Οι βρετανικές νίκες δεν οδήγησαν όμως στην επίτευξη τελικού στρατιωτικού και πολιτικού αποτελέσματος εξαιτίας της βρετανικής αδυναμίας στην εξασφάλιση των αναγκαίων σημαντικών πόρων για την άλωση των κάστρων και των οχυρών πόλεων. Η καλύτερα οργανωμένη Αγγλία αποδείχθηκε τελικά πολύ φτωχή για να αλώσει τα κάστρα των Γάλλων φεουδαρχών, τα κτισμένα από το σημαντικό αγροτικό πλεόνασμα των πεδιάδων της χώρας.

Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453)

- Ο πόλεμος ανέδειξε την εξουσία του βασιλιά στη Γαλλία αναδεικνύοντας την εξουσία του πολύ πάνω από εκείνη των φεουδαρχών. Οι τελευταίοι, αποδεκατισμένοι στις παράτολμες εφόδους τους ενάντια στο αγγλικό πεζικό αναγκάστηκαν να δεχθούν την βασιλική υπεροχή και το δικαίωμα του μονάρχη να συγκεντρώνει και να χρησιμοποιεί τους πόρους της χώρας.
- Η ιστορία της Ιωάννας της Λωρραίνης αποτυπώνει αυτές τις αλλαγές. Στο όνομα του βασιλιά η Γαλλία χρειάστηκε να μάθει να πολεμά όχι μόνο με τους ιππότες άρχοντες και τον δικό τους τρόπο πολέμου αλλά με στρατούς απλών ανθρώπων που θα νικούσαν με όπλα πιο σύνθετα αλλά λιγότερο αριστοκρατικά. Η παρεμβολή του Θείου επέτρεψε τη διάχυση του δικαιώματος στον πόλεμο σε ευρύτερα στρώματα της γαλλικής κοινωνίας. Η Γαλλία έγινε ενιαίο κράτος, βασίλειο, με μία και μόνη κεντρική εξουσία.

Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453)

- **Πυροβόλο όπλο:** Νέες τεχνικές μετέβαλαν τους όρους διεξαγωγής του πολέμου και ταυτόχρονα τις δυνατότητες της κεντρικής εξουσίας. Η εμφάνιση του πυροβόλου όπλου (πυροβολικού και αργότερα μουσκέτων) ήταν η κυριώτερη καινοτομία. Η κατασκευή πυροβόλων και η συγκρότηση σώματος πυροβολικού δεν μπορούσε πλέον να είναι ατομική ή οικογενειακή υπόθεση. Χρειάζονταν χρήματα για την απόκτηση των υλικών, για την πρόσληψη των ειδικών τεχνιτών, για τις εγκαταστάσεις της χύτευσης, για την μεταφορά των βαρύτατων αυτών όπλων και την τροφοδοσία τους στο πεδίο της μάχης.
- Ταυτόχρονα η εμφάνιση των πυροβόλων αύξαινε το κόστος πολλών άλλων παραμέτρων του πολέμου. Οι οχυρώσεις, λόγω χάρη, έπρεπε πλέον να αποκτήσουν σταθερότητα και βάθος, να γίνουν σύνθετες καθώς η προοπτική του πεδίου της μάχης άλλαξε με τις δυνατότητες των πυροβόλων.

Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453)

- Ο ισχυρός πλέον δεν ήταν εκείνος που κατείχε φέουδο, που ζούσε από τις προσόδους της φεουδαρχικής γης και που στηριζόταν στους όρκους πίστης των ιπποτών. Ο ισχυρός ήταν εκείνος που διέθετε σύνθετες και σταθερές προσόδους, δηλαδή αυτός που έλεγχε πόλεις, λιμάνια, σύνορα.
- Προοδευτικά η φεουδαρχική βασιλεία μεταπλάστηκε σε κρατική εξουσία, μια βασιλεία που πλέον ταυτιζόταν με την προβολή των δυνατοτήτων του ηγεμόνα, δηλαδή το **Κράτος**.
- Η ανάδειξη των νέων μηχανισμών, δομών και δυνατοτήτων της νέας κρατικής εξουσίας έγινε κυρίως σε τρία κράτη της Ευρώπης – και ταυτόχρονα του Ατλαντικού: τη **Γαλλία**, την **Ισπανία** και την **Αγγλία**.

Εκατονταετής πόλεμος (1354 – 1453)

- Το κόστος του πυροβολικού και όσων συνδέονταν με την εμφάνισή του πολλαπλασίασε εντυπωσιακά τις στρατιωτικές δαπάνες των ηγεμόνων. Στο τέλος του Εκατονταετούς πολέμου, στη διάρκεια της βασιλείας του Λουδοβίκου XI το ετήσιο κόστος διατήρησης ενός σώματος πυροβολικού αυξήθηκε κατά πέντε ακόμα φορές ενώ μόλις είχε δεκαπλασιαστεί την προηγούμενη περίοδο.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ειδική Βιβλιογραφία

Ειδική Βιβλιογραφία

- France John, *Western Warfare in the Age of the Crusades, 1000-1300*, (1998, Cornell U.P.)
- Haldon John, *Warfare, State and Society in the Byzantine World, 565-1204* (1999, Routledge)

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γιώργος Μαργαρίτης.
«Τίτλος Μαθήματος. Πολιτική, Πόλεμος, Στρατηγική. Από τον Μεσαίωνα στην
Αναγέννηση». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Φράγκου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014-2015

